

essentias, quae in suis rationibus in mente Divina existentibus sunt immutabiles, necessariae et aeternae ut suo loco demonstrabimus. Caetera praedicata ita obiective connectuntur rebus, ut successivae mutationi sint obnoxia; quapropter impossibile est ut habeant eamdem obiectivam necessitatem. (Confer quae diximus sub n. 227. *Quaeres* 3. «Utrum veritas sit immutabilis»).

Obiect. 3^a. Certitudo physica et moralis non sunt verae certitudines. Nam ibi certitudo non est vera, ubi non excluditur formido oppositi. Atqui in casibus particularibus oriri potest formido de suspensione legis physicae, aut de violatione legis moralis. Ergo.

Resp. Nego assertum. Ad prob. *Dist. mai.* ubi non excluditur formido *prudens*, *Conc.*, *imprudens*. Nego. *Contrad. min.* formido imprudens, *Conc.*; *prudens*, *Nego*. Nam in casu particulari potest evidenter constare, quod nulla sit ratio suspensionis aut violationis legum universalium. Formidinem vero imprudentem non auferre ab animo certitudinem patet ex eo quod huiusmodi formido est ea, quae cognoscitur ab ipso formidante tamquam imprudens, nempe tamquam inepta ad destruendam firmitatem assensus intellectualis, quum unice procedat ex falsa *imaginatione*, quam quilibet homo ratione utens ceu ridiculam contemnit.

LOGICA MAIOR

PARS TERTIA.

INTRODUCTIO.

260. Intentiones, quae tertiam mentis operationem dirigunt, pertractandae sunt in tertia Logicae parte. Nobis, qui de syllogismo aliisque argumentationis speciebus egimus in Logica Minori; tantum superest tractatio de *Demonstratione*, de *Principiis* in quibus fundatur, ac de eius effectu, qui est *Scientia*. De his itaque maiori, qua poterimus, brevitate et perspicuitate agemus.

QUAESTIO IX.

DE DEMONSTRATIONE.

CAPUT I.

Definitio et divisio demonstrationis.

261. a) *Demonstratio definitur* « syllogismus constans ex propositionibus necessariis, certis, et evidentiis ». *Describitur* etiam « syllogismus faciens scire »; quia eius proprius effectus est scientia.

b) *Dividitur in demonstrationem a priori et demonstrationem a posteriori.*

Prima est ea, quae probat effectum per suas causas; videlicet est ea in qua veritas materialis affirmata per conclusionem pendet in suo esse reali a veritate materiali affirmata per praemissas. Quum autem detur quadruplex ratio causae, nempe *finalis*, *efficiens*, *formalis* et *materialis* (quas in Ontologia explicabimus); per qualemcumque ex eis demonstretur effectus, habebimus demonstrationem a priori. Ex. gr. *per causam finalem* demonstrationem ago, si infero hominem esse rationalem ex eo quod ordinatur ad beatitudinem; *per causam efficientem*, si infero hominem esse rationalem, ex eo quod eius anima potest unice per creationem produci; *per causam formalem*, si infero hominem esse rationalem, eo quod habet animam intellectivam; *per causam materialem*,

si infero hominem esse rationalem, eo quod est ens intelligens corporum, cuius proinde intellectus est necessario discursivus (1).

Secunda, seu *a posteriori* est ea, *quae probat causam per effectum*; videlicet est ea, in qua veritas materialis affirmata per praemissam pendet in suo esse reali a veritate materiali affirmata per conclusionem; ex. gr. quum demonstro existentiam entis necessarii ex eo quod existentia contingentia; aut rationalitatem hominis ex eius risibilitate.

c) Demonstratio *circularis* seu *regressiva* habetur quando ex confusa cognitione alicuius effectus ascendimus ad cognoscendam eius causam; qua cognita et per discursum rationis intimius perspecta, regredimur ad penitorem cognitionem effectus. Quum enim causa contineat aut formaliter aut eminenter perfectiones sui effectus, necesse est, ut, quo plenus cognoscitur causa, eo melius cognosci possint perfectiones effectuum. Quae demonstratio longe abest a fallacia circuli vitiosi, quia sub una ratione ascendimus ab effectibus ad causam; sub alia vero ratione regredimur a causa ad effectus. Quin imo hoc genere demonstrationis scientiae humanae perficiuntur. Sic a Deo, cognito per creaturas, descendimus ad penitorem cognitionem totius ordinis universi.

d) Dividitur etiam demonstratio in demonstrationem *propter quid* et *quia*. Quae divisio non valde differt a prima divisione, quamvis non sit omnino eadem. Nam *demonstratio propter quid* est ea, *quae probat effectum per causam propriam et immediatam*, videlicet per principia essentialia rei. Unde haec demonstratio dicitur potissima, atque in ea *medius terminus* est rei definitio. Quapropter in hac demonstratione non quodcumque praedicatum de subiecto conclusionis demonstrari potest, sed quod ei inest *per se primo* seu convertibiliter (cf. n. 95). Sic ex eo quod homo sit animal rationale demonstro eius compositionem ex corpore et anima intellectiva, eius risibilitatem etc. Hoc genere demonstrationis nequeunt de aliquo subiecto demonstrari accidentia contingentia seu communia, sed tantum propria, ea nempe, quae necessario et *per se* ei insunt, quaeque vocantur *propriae passiones subiecti*. Quae quum ei insint ordine quodam, ita procedendum est ut, demonstrata per definitionem subiecti prima eius passione, demonstretur secunda passio per primam passionem tamquam per medium terminum; per secundam tertiam, et ita usque ad ultimam. Sic ex. gr. ex spiritualitate angelorum demonstrare possumus eorum intellectivitatem, ex intellectu eorum voluntatem etc. (2).

Demonstratio quia est ea, *quae aut probat effectum per causam remotam, ut quum demonstramus floritionem plantae per virtutem Solis; aut probat causam per effectum, ut quum demonstramus existentiam*

(1) Cfr. S. Th. Log. Sum. Tract. 9. c. 8.

(2) Cfr. S. Th. in 1. Poster. lect. 35.

entis necessarii ex existentia entis contingentis (haec est demonstratio *a posteriori*).

Ex dictis patet 1º omnem demonstrationem *propter quid* esse demonstrationem *a priori*; non autem omnem demonstrationem *a priori* esse *propter quid*; 2º omnem demonstrationem sive *a priori* sive *a posteriori* procedere ex iis, quae sunt *priora ac notiora quoad nos idest* in nostra cognitione; attamen solam demonstrationem *a priori* procedere ex iis, quae sunt *priora ac notiora simpliciter*, videlicet quae sunt priora a parte rei.

CAPUT II.

De praecognoscendis in demonstratione.

262. Quum cognitio discursiva fiat ex praexistenti cognitione, eo quod discursus rationis a notis ad ignota procedat; tria necessario praecognosci debent ab eo, qui aliquam conclusionem inferre intendit demonstratione causante scientiam, seu necessitante intellectum ad assensum ex intrinseca evidentiā connexionis praedicati cum subiecto conclusionis; videlicet *praemissae, subiectum et praedicatum conclusionis* (quod Aristoteles vocat *passionem subiecti*, quia in demonstratione *propter quid* ostenditur aliqua proprietas convenire subiecto conclusionis).

I. Et quidem in demonstratione *propter quid* praescire debemus
 a) de subiecto, *quid sit et an sit* (seu, ut veteres loquebantur, *quid est et quia est*). Debemus praescire *quid sit*, quia subiecti definitio assumitur ut *medius terminus* demonstrationis. Debemus etiam praescire *an sit*, quia nullum praedicatum competere potest ei, quod nullo modo est, videlicet neque *in se* neque *in virtute sua cause*, et ideo S. Thomas demonstrat (1) omne obiectum scientiae Dei necessario habere *aliquid esse*, quia vel est in actu, vel in potentia ipsius Dei tantum vel etiam creature: licet nec sit, nec fuerit, nec futurum sit. b) *De praedicato conclusionis* debemus praescire tantum *quid sit* (saltem *quoad nominis significationem*, quodque vocari solet *quid nominis*), quia impossibile esset nobis devenire in cognitionem, utrum alicui subiecto conveniat aliquod praedicatum, cuius ipsam nominis significationem ignoramus.

II. In ea demonstratione *quia*, qua causa demonstratur per effectum (seu *a posteriori*), a) de subiecto conclusionis (quod est ipsa causa) praescire non debemus *an sit*, quia hoc plerumque quaeritur; sed *quid sit*, non *quid rei* sed *quid nominis*, vel *significatione propria* si agatur

(1) 1. p. q. 14. a. 9.

de causa univoca, vel *significatione analogica* si agatur de causa aequi-voca, quae videlicet excedit perfectionem suorum effectuum, ut quum demonstratur existentia Dei (1). b) *De praedicato* conclusionis similiter praescire tantum debemus *quid nominis* vel *propria* vel *analogica* significatione. c) Quum in hoc demonstrationis genere assumatur *effectus* tamquam *medius terminus*, de eo praescire debemus *quid sit et an sit*.

III. In omni demonstratione sive *propter quid* sive *quia* debemus de *praemissis* seu de *principiis* praescire ea esse vera, quia a veritate *praemissarum* pendet veritas conclusionis, tamquam proprius effectus a propria causa. Insuper esse debent notiores conclusione. Quomodo autem veritas *praemissarum* nobis innotescere possit dicemus in sequentibus. Quae modo diximus, a S. Thoma *praeclare exposita* legant et addiscant (ex 1. Poster. Lect. 2). « *Sciendum est, quod id cuius scientia per demonstrationem quaeritur, est conclusio etc.* »

CAPUT III.

Definitio Aristotelica demonstrationis *propter quid* proponitur et declaratur.

263. « *Demonstratio propter quid est syllogismus procedens ex (praemissis) veris, necessariis, per se primis, propriis, immediatis et causis conclusionis* » (2).

Declaratur. a) *Est syllogismus procedens ex veris praemissis, quia conclusio qua talis est proprius effectus praemissarum, in quibus virtualiter continetur.*

b) *necessariis, quia certitudo, quae est proprius effectus scientiae non potest causari a praemissis, quarum obiectiva veritas non habeat connexionem necessariam cum obiectiva veritate conclusionis.*

c) *per se primis, quia impossibile est ut syllogismus, qui procedit ex necessariis, habeat praemissas in quibus praedicatum dicatur de subiecto tantum *per accidens*; sed omnino requiritur ut in praemissis praedicatum conveniat subiecto *per se primo* seu convertibiliter (n. 95) atque dicatur de subiecto aliquo ex modis *dicendi per se* (n. 93).*

d) *propriis, idest neque extraneis, cuiusmodi essent principia propria alterius scientiae; neque communibus, cuiusmodi sunt principia communia omnium scientiarum, nempe prima principia seu axiomata. Haec enim tantum *virtute seu implicite* debent contineri in principiis propriis uniuscuiusque scientiae demonstrationis. Debent quidem*

(1) Cfr. 1. p. q. 2. a. 2. a. 2.

(2) Cfr. S. Th. Log. Sum. Tract. IX. et in 1. Posterior. Lect. 5. et 17.

contineri *virtute seu implicite*, quia ex primis principiis omnis virtus demonstrativa procedit in principia propria uniuscuiusque scientiae, et ideo dicuntur semina omnium scientiarum. Non autem *actualiter* seu *explicite*, quia sine principiis propriis uniuscuiusque scientiae impossibile esset devenire ad conclusiones proprias eiusdem. Sic, ideo certum est angulum esse minorem triangulo, quia certum est principium omni enti corporeo commune: *totum est maius sua parte*. Et ideo certum est Petrum currere dum currit, quia certum est principium omni prorsus enti commune: *idem non potest simul esse et non esse*, quod vocatur principium contradictionis.

Nota. Principia propria uniuscuiusque scientiae vocantur *positiones*, et differunt a primis principiis non solum ob suam limitationem et ob dependentiam a primis principiis quoad certitudinem; sed etiam quia, secus ac prima principia possunt a discente accipi tamquam vera fidendo magistro, quin discens introspicat nexus praedicati cum subiecto; axiomata vero necessario praesupponuntur naturaliter cognita per visionem nexus inter praedicatum et subiectum ad omnem doctrinam addiscendam.

Positio dividitur in *suppositionem* et *definitionem*. Suppositio est « *positio affirmans aut negans praedicatum de subiecto* » ex. gr. *omnes anguli recti sunt aequales*. Definitio est « *positio non continens affirmationem vel negationem praedicati de subiecto* » ex. gr. *unitas, cuius pars nulla est*.

e) *per se notis*, videlicet *praemissae esse debent huiusmodi, ut praedicatum sit de ratione subiecti; ratio autem subiecti, in qua concluditur praedicatum, esse debet nota nobis.* « *Ad hoc quod aliquid sit per se notum, nihil aliud requiritur, nisi ut praedicatum sit de ratione subiecti; tunc enim subiectum cogitari non potest sine hoc, quod praedicatum ei inesse appareat.* Ad hoc autem quod sit per se notum nobis, oportet quod nobis sit cognita ratio subiecti, in qua concluditur praedicatum » (1).

Ratio est, quia *in demonstratione potissima seu propter quid* debemus per cognitam *quidditatem* subiecti demonstrare praedicatum conclusionis esse propriam passionem subiecti. Iamvero si *praemissae* non essent propositiones *per se notae in se*, praedicatum non esset de ratione subiecti; si non essent *per se notae nobis*, quidditas subiecti esset nobis ignota. Ergo necesse est ut in demonstratione potissima *praemissae* sint *per se notae nobis*. Ubi animadverte prima principia seu dignitates esse propositiones *per se notae omnibus hominibus*, principia vero propria uniuscuiusque scientiae esse *per se nota tantum aliquibus*.

(1) Cfr. S. Th. qq. dd. de Verit. q. 10. a. 12. Cfr. etiam 1. p. q. 2. a. 1.

f) immediatis, quia si principia non sunt immediate nota, demonstratione indigent. Ibi igitur demonstratio scientifica proprie inchoatur ubi habetur principium aliquod indemonstrabile seu immediatum. Quod autem attinet scientias subalternas dicemus suo loco.

g) et causis conclusionis, videlicet in demonstratione potissima praemissae esse debent causae conclusionis non solum *in ordine logico*, quatenus nempe vi illationis ex veris praemissis causetur conclusio vera (id enim commune est omni demonstrationi); sed etiam *in ordine reali* quatenus nempe veritas materialis significata per praemissas sit causa propria et proxima veritatis materialis significatae per conclusionem in uno ex quatuor generibus causarum, de quibus supra egimus (n. 261. b.). Etenim in hac demonstratione assumitur ut *medius terminus* definitio subiecti et passionis. Omnis autem bona definitio datur per causam propriam et proximam, sive materiale, sive formale, sive efficientem, sive finalem.

QUAESTIO X.

DE PRINCIPIIS DEMONSTRATIONIS.

THESIS XX.

Habitus primorum principiorum sunt in genere habituum naturalium, qui non pendent totaliter a natura, sed partim seu inchoative a natura, partim ab extrinseco (1).

PRAENOTIONES.

264. *a) Habitus* definitur *dispositio stabilis*, qua bene vel male disponitur *dispositum vel in se, vel ad aliud*. Est videlicet quaedam qualitas subiecti, vi cuius hoc dicitur aliquo modo se habere vel in seipso vel in ordine ad aliud sive bene sive male. Quando bene, dicuntur habitus boni, et, si eorum subiectum sit potentia operativa rationalis, dicuntur virtutes; quando male, dicuntur habitus mali, et si eorum subiectum sit potentia operativa rationalis, dicuntur vitia. Sic sanitas est habitus bonus, licet non sit virtus; prudentia, temperantia, sapientia sunt habitus boni, qui dicuntur virtutes. Aegritudo est habitus malus, sed non est vitium; imprudentia, intemperantia, error habitualis sunt habitus mali, qui dicuntur vitia (2).

b) Aliquid dici potest naturale alicui, vel quia competit ei ex parte essentiae, vel quia competit ei ex parte individualium conditionum.

(1) 1. 2. q. 51. a. 1.

(2) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 49.

Primo modo dicitur aliquid naturale alicui *secundum naturam speciei* sicut naturale est homini esse animal risibile. Secundo modo dicitur aliquid naturale alicui *secundum naturam individui* sicut naturale est Titio esse robustum. Non omne id quod dicitur naturale secundum naturam, sive speciei, sive individui, est totaliter a natura; sed quandoque partim a natura partim a principio extrinseco; ut quum homo sanatur ope medicinae.

PROBATUR THESIS.

265. Illi habitus operativi sunt naturales secundum inchoationem tantum, qui nequeunt disponere potentiam ad operationem absque concurso extrinseco. Atqui sola dispositio naturalis intellectus nostri ad prima principia necessario et infallibiliter cognoscenda non sufficit ad disponendum intellectum ad hanc cognitionem elicendam, nisi accendant species intelligibiles a phantasmatibus abstractae. Ergo habitus primorum principiorum sunt partim seu inchoative a natura, partim ab extrinseco. *Maior* constat ex notione habitus operativi. *Minor probatur*. Ad hoc ut ego cognoscam ex. gr. totum esse maius sua parte, cognoscere debeo quid est totum et quid est pars. Atqui absque speciebus a phantasmatibus abstractis nequeo id cognoscere, ut ex ipsa experientia manifestum est. Ergo.

266. *Corollarium*. Cognitio experimentalis sensitiva requiritur ad perficiendam cognitionem et habitum primorum principiorum in nostro intellectu, non ut causa principalis et adaequata, sed ut *causa instrumentalis et inadaequata*, quae praebet intellectui materiam obiecti, ad hoc ut intellectus cognoscere possit terminos principiorum.

THESIS XI.

Iudicia quae mens naturaliter profert in affirmatione primorum principiorum *a) sunt immediata, b) sunt infallibia.*

PROBATUR PRIMA PARS.

267. Immediata sunt ea iudicia in quibus praedicatum est de ratione subiecti; ratio autem subiecti, in qua concluditur praedicatum, est nobis immediate cognita. Atqui huiusmodi sunt iudicia, quae mens naturaliter profert in affirmatione primorum principiorum. Ergo haec iudicia sunt immediata.

Prob. mai. Medius terminus tunc requiritur, quum mens nostra ignorando utrum praedicatum conveniat subiecto, comparat ideam praedicati et ideam subiecti cum tertia quadam idea, cum qua si ambo convenient, necessario convenient etiam inter se sub ea ratione, sub qua convenientur

cum tertia idea. Iamvero quum praedicatum est de ratione subiecti, eo ipso quod cognosco subiectum, cognosco ipsi convenire rationem, quae mihi exhibetur a conceptu praedicati. Unde statim ac mihi innotescunt termini propositionum, in quibus praedicatum est de ratione subiecti, immediate affirmo praedicatum convenire subiecto, negationem praedicati subiecto disconvenire. Hae sunt propositiones, quae vocantur *per se notae quoad nos*, ut (sub n. 263. e.) declaravimus.

Prob. min. In iudiciis primorum principiorum, ex. gr. *Idem non potest simul esse et non esse; Non datur effectus sine causa; Omne totum est maius sua parte* etc., praedicatum est de ratione subiecti. Nam nequeo concipere ens, nisi ipsum concipi tamquam id quod habet esse; nequeo concipere causam ut causam, nisi concipi aliquid ab ea produci; nequeo concipere totum ut totum, nisi concipi illud ut aliquid divisibile in partes. Ergo ad hoc ut affirmem idem non posse simul esse et non esse, non dari effectum sine causa, omne totum esse maius sua parte, duo requiruntur et sufficiunt: 1. ut ego sciam quid veniat nomine *habentis esse*; quid veniat nomine *effectus*; quid veniat nomine *maioris sua parte*; 2. ut rationes *entis, causae, totius* etc. possint ab intellectu meo *immediate* apprehendi; quod fieri poterit si sint rationes pertinentes *objeto proprio et primo* (i. e. objecto intensive proprio) mei intellectus. Iamvero res ita se habet; nam huiusmodi rationes pertinent ad quidditates materiales, quae sunt *objecum proprium intensivum intellectus humani*. Immo ratio *entis* est *primissima*, quam intellectus humanus in perceptione quidditatis materialis, *de ea apprehendit*; quia « *primum objecum intellectus nostri secundum praesentem statum non est quolibet ens et verum, sed ens et verum consideratum in rebus materialibus* (1). »

PROBATOR SECUNDA PARS.

268. Iudicia haec sunt prorsus infallibilia, si intellectus noster in eis neque *per se*, neque *per accidens* falli potest. Atqui ita est. Ergo.

Etenim, quum in huiusmodi iudiciis praedicatum sit de ratione subiecti; eatenus falli posset intellectus in eis, quatenus falleretur circa subiectum. Atqui circa horum iudiciorum subiectum neque *per se* neque *per accidens* falli potest. Ergo sunt prorsus infallibilia.

Maior huius argumenti constat ex ipsa notione propositionis, in qua praedicatum est de ratione subiecti.

Minor probatur per partes. a) Circa horum iudiciorum subiectum intellectum nostrum esse infallibilem *per se* ostenditur ex eo, quod huiusmodi subiecta pertinent ad *objecum proprium* nostri intellectus. Sed intellectus falli nequit *per se* circa proprium *objecum*, secus esset

(1) S. Th. 1. p. q. 87. a. 3. ad 1.

simul et non esset potentia ordinata ad tale obiectum. Ergo in huiusmodi iudiciis intellectus noster est infallibilis *per se*.

b) Sed neque *per accidens* falli potest in eis. Nam quum intellectus noster sit facultas prorsus immaterialis, tunc tantum falli poterit *per accidens* circa rem pertinentem proprio eius obiecto, quum huius rei conceptum efformare debuerit componendo vel dividendo, ope videlicet iudicii antecedentis. Quia in hypothesi contingere potest ut propter aliquam deceptionem provenientem vel a iudicio praevio, vel a falso doctore, vel a perverso influxu voluntatis, notam propriam unius rei tribuat ei, cui non convenit, et vicissim; puta rationalitatem asino vel sensibilitatem plantis. Iamvero huiusmodi error est prorsus impossibilis circa conceptus immediatos, quales sunt *conceptus entis, totius, et similes*, qui locum tenent subiecti in primis principiis. Ergo iudicia primorum principiorum non solum sunt immediata sed etiam infallibilia (1).

269. **Corollarium.** *Principium omnium supremum et dignitas dignitatum* est principium contradictionis; *quod idem non potest simul esse et non esse*.

« Sciendum est (ait S. Thomas) (2) quod, cum duplex sit operatio intellectus: una qua cognoscit quodquidest, quae vocatur indivisibilium intelligentia; alia qua componit et dividit; in utraque est aliud primum quod cadit in conceptione intellectus, scilicet hoc quod dico « *ens*: nec aliquid hac operatione potest mente concipi nisi intelligatur « *ens*. Et quia hoc principium, *impossibile est esse et non esse simul*, dependet ex intellectu *entis*, sicut hoc principium, *omne totum est maius sua parte*, ex intellectu *totius et partis*; ideo hoc etiam principium est naturaliter primum in secunda operatione intellectus, scilicet componentis et dividentis. Nec aliquis potest secundum hanc operationem intellectus aliquid intelligere, nisi hoc principio intellecto. Sicut enim totum et partes non intelliguntur, nisi intellecto ente, ita nec hoc principium, *omne totum est maius sua parte*, nisi intellecto praedicto principio firmissimo ».

THESIS XXII.

Ad prima principia scientiarum et artium certitudinali evidencia cognoscenda requiritur inductio singularium.

PRAENOTIONES.

Quid sit *inductio* et quomodo ea sit principium in quo fundatur syllogismus scientificus, diximus sub n. 149., ubi etiam attulimus verba S. Thomae ex VI. Ethic. lect. 3.

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 85. a. 6.

(2) In IV. Metaph. lect. 6.

PROBATUR THESIS.

270. Ad principium aliquod universale cum veritate efformandum requiritur ut in eo subiectum accipiatur cum intentione universalitatis, ita ut praedicatum cum veritate affirmari possit de omnibus individuis sub subiecto contentis. Iamvero ad id non sufficit conceptus universalis directus, quem intellectus ab unico individuo singulari abstraxerit, sed requiritur reflexio intellectualis fundata in experimento et collatione plurium singularium ad invicem, quae collatio perficitur a ratione particulari seu a potentia cogitativa (de qua in Psycologia), atque presupponit memoriam plurium singularium successive per sensum cognitorum. Ex. gr. ut assumatur in arte medica tamquam principium quod aliqua species herbae sanat a febri, necesse est ut diu medicus consideraverit hanc herbam sanasse Socratem febrentem, et Platonem et multos alios homines, tunc enim eius consideratio ad hoc ascendet, quod talis species herbae sanet febrentem *simpliciter* seu *per se* et non per accidens. Ergo ad prima principia scientiarum et artium certitudinali evidenter cognoscenda requiritur inductio singularium (1).

SCHOLION I.

*De divisione principiorum in analytica et synthetica
deque eorum habitudine ad invicem.*

271. Divisio modernorum in principia *analytica* et *synthetica*, si recte intelligatur, coincidit cum divisione quam superius statuimus in principia *per se nobis immediate nota* et in principia *ex inductione singularium* resultantia. Etenim

a) *principia analytica* vocantur ea quae resultant *ex analysi* seu *explicatione subiecti*; quae analysis tunc fieri potest ab intellectu, quum praedicatum est de ratione subiecti et subiectum est immediate notum intellectui. Etenim in hac hypothesi intellectus evolvendo notionem subiecti, intuetur praedicatum in subiecto inclusum. Talia sunt pro omni intellectu prima principia seu *axiomata* quia sunt per se nota omnibus hominibus; quaedam vero sunt per se nota tantum sapientibus ex. gr. incorporalia in loco non esse.

b) *Principia synthetica* dicuntur ea quae acquiruntur a nobis per *synthesim* seu *additionem* plurium experimentorum circa singularia. Quum enim in huiusmodi principiis praedicatum non sit de ratione subiecti; nequimus *ex analysi* seu *explicatione* subiecti deprehendere, utrum praedicatum conveniat subiecto universaliter accepto necne; sed debemus id experimentaliter singularium inductione colligere. Sic sta-

(1) Conferant praeclarum locum S. Th. in II. Poster. lect. 20.

bilita sunt principia: corpora se mutuo attrahunt; chinum sanat a febri, et sexcenta alia.

c) Ad hoc ut ex inductione experimentaliter singularium adsurgere valeamus ad constituendum aliquod principium syntheticum, uti debemus aliquo principio analyticum immediate evidenti; puta principio contradictionis, vel causalitatis ex. gr. eadem causa, si agit per principium intrinsecum naturale, eundem semper effectum producit. Sic fiet ut experimentaliter videndo aliquem effectum procedere constanter ab aliqua causa, constituamus principium syntheticum universale de talis causae proprietate. Hoc modo scientiae naturales sua principia deprehenderunt.

SCHOLION II. *

*Principia synthetica a priori, quae Kantius excogitavit,
reüciuntur simul cum eiusdem principiis syntheticis a posteriori.*

EXPOSITIO PRINCIPIORUM KANTII.

272. Emmanuel Kantius, cuius pseudocategorias superius refutavimus (n. 210.), divisit principia seu iudicia fundamentalia scientiarum in *synthetica a priori*, *synthetica a posteriori*, et *analytica seu explicativa*.

a) *Iudicia synthetica a priori* vocavit iudicia, quae ipse existimavit prolati a nostra mente per intuitionem puram, idest coeco quadam instinctu, antecedenter et independenter ab omni obiectivae realitatis experimentalis cognitione, atque hisce iudiciis suas categorias constituit.

b) *Iudicia synthetica a posteriori vel empirica* vocavit ea, quae resultare dixit ex additione *experienciae* ad praevia iudicia *intuitionis purae*; ita ut experientia se haberet ut elementum materiale, conceptus autem intuitionis purae se haberent ut elementum formale. Manifestationem subiectivam habitam per experientiam vocavit *phenomenon*, realitatem vero obiectivam respondentem tali manifestacioni vocavit *noumenon*. Tales essent omnes nostri conceptus rerum et formarum sensibilium.

c) *Iudicia analytica* vocavit ea, quae mens efformat per analysis seu explicationem subiecti alicuius iudicii *synthetici a priori*.

REFUTATIO.

273. Kantiana divisio principiorum repudianda est tamquam falsa et contradictoria.

I. **Est falsa.** Nam a) Intellectus noster nihil cognoscit antecedenter ad obiectivae realitatis experimentalem cognitionem. Impossibile igitur est ut iudicium eliciat de obiecto minime cognito, cuiusmodi essent iudicia synthetica a priori.

b) Intellectus iudicando affirmat vel negat convenientiam praedictati cum subiecto. Atqui id praestare nequit nisi cognoscat obiectivam significationem terminorum, quam unice experientia apprehendit. Ergo iudicia synthetica a priori non dantur.

c) Etiamsi non repugnarent iudicia antecedentia ad experimentalem cognitionem, haec iudicia non possent vocari synthetica. Nam non quaecumque affirmatio convenientiae praedicati cum subiecto constituit iudicium syntheticum, sed ea quae procedit vel ex synthesis seu additione notarum seu formalitatum, addendo notas minus universales notis universalioribus, vel ex inductione singularium. Porro iudicia synthetica a priori secundum Kantium essent principia suprema et universalissima. Ergo male dicerentur iudicia synthetica.

II. Est contradictoria. Nam iudicia synthetica a posteriori seu empirica essent simul experimentalia et non essent. Etenim in Kantii sententia nos possumus quidem *phoenomena* seu subiectivam quamdam perceptionem sensilem habere, sed nequimus certificari, utrum *noumenon* idest ipsa realitas obiectiva detur extra sentientem; quamvis coeco quodam instinctu feramur ad tribuendam exteriorem existentiam rebus, quarum phoenomena percipimus. Porro iudicium experimentale absque realitate exterius respondente et causante sensationem, non est experimentale, sed mere subiectivum. Ergo iudicia synthetica a posteriori in sententia Kantiana sunt contradictoria.

Ex dictis patet doctrinam Kantianam esse totam ad scepticismum mentibus inserendum.

QUAESTIO XI.

DE SCIENTIA.

CAPUT I.

Scientiae definitio.

274. **Scientia**, quatenus contradistinguitur ab intellectu principiorum et est effectus demonstrationis causantis certitudinem, definiri potest *cognitio certa et evidens alicuius veritatis per demonstrationem acquisita*.

Scientia dividitur in *perfectam* et *imperfectam*.

a) *Scientia perfecta* est *cognitio rei acquisita per causam propriam et immediatam*, et est proprius effectus demonstrationis propter *quid*.

b) *Scientia imperfecta* est *cognitio rei acquisita vel per causam remotam vel per effectum*; atque est proprius effectus demonstrationis *quia* (cfr. n. 261. d.).

275. **Sapientia** est *cognitio rerum per altissimam causam*. « Quia ergo nomen scientiae importat quamdam certitudinem iudicii, ut dictum

« est (art. praec.); siquidem certitudo iudicii fit per altissimam causam, « habet speciale nomen, *quod est sapientia*: dicitur enim sapiens in « unoquoque genere, qui novit altissimam causam illius generis, per « quam potest de omnibus iudicare (quae sunt illius generis); simpli- « citer autem sapiens dicitur, qui novit altissimam causam simpliciter, « scilicet Deum. Et ideo cognitio divinarum rerum vocatur *sapientia*; « cognitio vero humanarum vocatur *scientia*, quasi communis nomine « importante certitudinem iudicii appropriato ad iudicium, quod fit per « causas secundas » (1).

THESIS XXIII.

Scientiae specificantur ab obiecto formali, quod complectitur non solum rationem secundum quam obiectum materiale attingitur a determinata scientia, sed etiam principia demonstrativa propria eiusdem scientiae.

PRAENOTIONES.

276. a) *Obiectum materiale* alicuius scientiae sunt res quae sub eius consideratione cadunt, ex. gr. corpora.

b) *Obiectum formale*, vi cuius scientiae specificantur, dividitur a modernis in *obiectum formale quod* et *obiectum formale quo vel sub quo*.

c) *Obiectum formale quod* dicitur ipsa formalitas seu ratio obiectiva secundum quam res seu obiectum materiale attingitur ab aliqua scientia. Sic obiectum formale quod metaphysicae est ipsa ratio entis; obiectum formale quod matheseos est ipsa ratio quanti.

d) *Obiectum formale quo vel sub quo* dicuntur ipsa principia demonstrativa propria alicuius scientiae; ita ut sub horum specialium principiorum lumine eorumque virtute suas conclusiones scientia demonstraret. Hinc fit ut quaedam scientiae licet aliquando convenienter in *eodem obiecto formali quod*, differant ratione principiorum, per quae demonstrant easdem conclusiones. Sic tum physica tum astronomia demonstrant rotunditatem terrae, sed per diversa media demonstrativa et ideo etiam in hac et similibus conclusionibus, remanent specificem diversae. De hac re ita S. Thomas loquitur (2): « Dicendum quod terra ram esse rotundam, per aliud medium demonstrat naturalis (physicus), et per aliud astrologus (astronomus). Astrologus enim hoc demonstrat per media mathematica, sicut per figuras eclypsium, vel per aliud huiusmodi. Naturalis autem hoc demonstrat per medium naturalre, sicut per motum gravium ad medium, vel per aliud huiusmodi.

(1) 2. 2. q. 9. a. 2.

(2) 1. 2. q. 54. a. 2. ad 2.